

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Γλώσσα είναι το λεκτικό σύστημα επικοινωνίας των ανθρώπων, το οποίο αποτελεί προϊόν της ομαδικής κοινωνικής ζωής τους. Πρόκειται για έναν κώδικα μηνυμάτων, για ένα βασικό συντελεστή της νοητικής και της πολιτιστικής ανάπτυξης αλλά και για ένα ουσιαστικό μέσον εξανθρωπισμού. Ο γλωσσικός κώδικας είναι ο τελειότερος από όλους τους κώδικες σημάτων και μηνυμάτων. Στηριζόμενες σε αυτό τον κώδικα, η γλωσσική, η κοινωνική, η πολιτική και η πολιτιστική εξέλιξη ενός λαού συμβαδίζουν.

Η γλώσσα είναι μια μορφή επικοινωνίας που διακρίνεται από κάθε άλλη μορφή χάρη σε ειδικά χαρακτηριστικά, όπως είναι η δημιουργικότητα, η περίπλοκη δομή, το πλούσιο περιεχόμενο, τα οποία εξασφαλίζουν τη λειτουργικότητα και την ενότητά της. Είναι η πιο καθαρή απόδειξη των νοητικών χαρακτηριστικών του ανθρώπινου είδους. Δημιουργεί δεσμούς μεταξύ γονέων και παιδιών, μας επιτρέπει να εκφράσουμε τις σκέψεις και τις προθέσεις μας, να μεταφέρουμε γνώση και συναισθήματα. Μέσω της γλώσσας πηγαίνουμε πέρα από το παρόν, μιλάμε για το παρελθόν και αποκαλύπτουμε το μέλλον. Χωρίς τη γλώσσα η ιστορία, η τέχνη, οι επιστήμες και γενικά το σύνολο του πολιτισμού δεν θα ήταν δυνατόν να υπάρξουν.

Όπως πολύ σωστά επισημαίνει ο Μ. Τριανταφυλλίδης, «γλώσσα δεν είναι, καθώς φαντάζονται κάποιοι, αράδιασμα από λέξεις, τύπους και κανόνες», αλλά είναι η έκφραση του εσωτερικού κόσμου του ανθρώπου. Είναι ένα εργαλείο σκέψης και επικοινωνίας που εκφράζει ένα σύστημα αξιών της κοινωνίας μέσα στην οποία το εργαλείο αυτό δημιουργείται και αναπτύσσεται. Οι λέξεις δεν εκφράζουν απλώς τις σκέψεις, αλλά ταυτόχρονα τις γεννούν. Ο άνθρωπος, η κοινωνία και η γλώσσα αλληλεπιδρούν ιστορικά και λειτουργικά.

Σύμφωνα με τον Ισοκράτη, ο λόγος είναι ο αληθινός ηγεμόνας στον ανθρώπινο βίο («Καὶ τῶν ἔργων καὶ τῶν διανοημάτων ἀπάντων εὐρήσομεν τὸν λόγον ἡγεμόνα», *Νικοκλ.*, Γ'), ενώ κατά τον Πλάτωνα ο λόγος είναι ίσος προς τον θεό («Τὸ δὲ πείθεσθαι τῷ καθαρῷ λόγῳ καὶ τῷ θεῷ, ταῦτόν ἐστι», *Κρίτων*, 40). Η γλώσσα, ως φυσικό όχημα του λόγου, είναι νόηση μαζί και αίσθηση και ήθος. Με αυτή την τριπλή υπόσταση κατευθύνει την ανθρώπινη συνείδηση στον κόσμο των ανθρωπιστικών αξιών και γενικά στον κόσμο του πνεύματος. Και αφού η γλωσσική λειτουργία συμβάλλει στη διανοητική άνοδο, στην αισθητική καλλιέργεια και στον ηθικό εξανθρωπισμό, είναι φανερό ότι η υποβάθμισή της στο χώρο της εκπαίδευσης πρέπει οπωσδήποτε να αποφευχθεί.

Η γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού είναι διαδικασία πολύπλοκη και χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή και προσπάθεια για να ολοκληρωθεί χωρίς προβλήματα. Ανάμεσα στους φορείς –όπως η οικογένεια, ο κοινωνικός περίγυρος, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης– που συμβάλλουν στη διαδικασία της γλωσσικής ανάπτυξης του παιδιού, το σχολείο αναλαμβάνει το σημαντικότερο ρόλο. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, «Τὸν νοῦν ὁ Θεὸς φῶς ἄνηψεν ἐν τῇ ψυχῇ» (*Ρητορική*, Γ 1411β), αλλά η διατήρηση και η ενίσχυση αυτού του φωτός γίνονται από την παιδεία, με πρωτεργάτη το δάσκαλο. Η πλούσια γλώσσα που ο άνθρωπος αποκτά με την παιδεία μαρτυρεί αλλά και διαμορφώνει ταυτόχρονα μια πλούσια σκέψη.

Η αλματώδης πρόοδος που σημειώθηκε στις μέρες μας στην επιστημονική μελέτη της γλώσσας αλλά και η ενασχόληση πολλών επιστημονικών κλάδων (εκτός της Γλωσσολογίας) με τη γλώσσα ως βιολογικό, ως ψυχολογικό και ως κοινωνικό φαινόμενο έφεραν στο φως πτυχές της που ήταν άγνωστες παλιότερα. Ταυτόχρονα, προέκυψαν συμπεράσματα που μπορεί και πρέπει να χρησιμοποιούνται στη διδακτική πρακτική της γλώσσας. Η συστηματική διείσδυση στο γλωσσικό φαινόμενο και η διεπιστημονική ερμηνεία και ανάλυσή του έδωσαν την ευκαιρία στους εκ-

παιδευτικούς που ασχολούνται με τη διδασκαλία της γλώσσας να συνειδητοποιήσουν ότι το έργο τους δεν είναι απλή υπόθεση και ότι δεν είναι δυνατόν να περιορίζεται σε απομνημόνευση κανόνων και εξαιρέσεων. Αντίθετα, πρόκειται για μια πολύπλοκη διαδικασία που απαιτεί θεωρητική κατάρτιση των εκπαιδευτικών, η οποία θα τους οδηγήσει στην επιλογή κατάλληλων τεχνικών και μεθόδων που θα καταστήσουν τους μαθητές τους ικανούς να επικοινωνούν αποτελεσματικά τόσο με τον εαυτό τους όσο και με τα μέλη της γλωσσικής κοινότητας στην οποία ανήκουν.

Η γλώσσα αντικατοπτρίζει κάθε μορφή παιδείας και κάθε σύστημα εκπαίδευσης, γι' αυτό η εκπαίδευση πρέπει να φροντίζει πρωτίστως για τη σωστή καλλιέργεια της γλωσσικής επικοινωνίας. Η παιδεία ενός ατόμου, δηλαδή η γενικότερη πνευματική του καλλιέργεια, μπορεί να οφείλεται σε προσωπικούς παράγοντες και να είναι απόρροια των αξιών που διέπουν τη ζωή ενός έθνους. Τα θεμέλια όμως της παιδείας τίθενται από το εκπαιδευτικό σύστημα, μέσα στο σχολείο. Έτσι λοιπόν, το εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να οικοδομήσει γερά αυτά τα θεμέλια με απαραίτητο βοηθό και συνεργάτη τη γλώσσα, επειδή παιδεία και εκπαίδευση που δεν συλλαμβάνονται και δεν αναπτύσσονται με άξονα τη γλώσσα είναι αδιανόητες. Ο απάιδευτος άνθρωπος είναι αυτός που δεν ολοκλήρωσε τις προδιαγραφές του είδους του, αφού για το ανθρώπινο είδος όλος ο κόσμος της εξωτερικής και της εσωτερικής πραγματικότητας περνά μέσα από τη γλωσσική έκφραση. Εξάλλου, όπως είπε και ο Ηράκλειτος, «η παιδεία είναι δεύτερος ήλιος για όσους την έχουν». Ελπίζουμε ότι το παρόν βιβλίο, στο οποίο επιχειρείται μια θεωρητική αλλά και μια μεθοδολογική προσέγγιση της γλώσσας, θα συμβάλει έστω και λίγο στην ανακάλυψη αυτού του δεύτερου ήλιου.